परुच्छेपो दैवोदासिः। १-३, ९ वायुः, ४-८ इन्द्रवायू। अत्यष्टिः, ७-८ अष्टिः ।

स्तीर्णं बर्हिरुप नो याहि वीतये सहस्रेण नियुता नियुत्वते शतिनीभिर्नियुत्वते। तुभ्यं हि पूर्वपीतये देवा देवाय येमिरे। प्र ते सुतासो मधुमन्तो अस्थिरन्मदाय क्रत्वे अस्थिरन्॥ १.१३५.०१

नियुत्वते- प्राणाधिदैवताय वायवे। बर्हिः- दर्भासनमित्याधिभौतिके। चित्ताकाशमित्याध्यात्मिके। बर्हिःशब्दोऽन्तरिक्षनामसु पठितः। स्तीर्णं- आस्तृतम्। वीतये- रसानुभवाय। नः- अस्मान्। सहस्रेण शतिनीभिः- प्रभूतेन। नियुता- अश्वसमूहेन प्राणप्रणालीसमूहेन। उप याहि- आगच्छ। देवाय- द्योतनशीलाय। तुभ्यम्- ते। पूर्वपीतये- प्रथमरसानुभवाय। देवाः- द्योतनशीलाः। येमिरे- प्रेरितवन्तः। ते- तव। मदाय- तृप्तये। क्रत्वे- प्रज्ञायै सत्सङ्कल्पाय। मधुमन्तः- मधुराः। सुतासः- रसाः। प्र- प्रकर्षेण। अस्थिरन्- तस्थुः॥१॥

तुभ्यायं सोमः परिपूतो अद्रिभिः स्पार्हा वसानः परि कोशमर्षति शुक्रा वसानो अर्षति। तवायं भाग आयुषु सोमो देवेषु हूयते। वह वायो नियुतो याह्यस्मयुर्जुषाणो याह्यस्मयुः॥ १.१३५.०२

तुभ्य- भवते। अयम्- एषः। सोमः- रसः। अद्रिभिः- ग्रावभिरित्याधिभौतिके। जडैरित्याध्यात्मिके। परिषूतः- निष्पन्नः। रसनिष्पत्तिर्जडशरीरादेव रसस्य तदन्तर्हितत्त्वात्। शुक्रा- शुभ्राणि। स्पार्हाः- स्पृहणीयानि तेजांसि। वसानः- बिभ्रत्। कोशम्- रसकोशं तदुपलब्धिस्थानम्। कलशमित्याधिभौतिके। रसनिष्पादनसाधनभूतवस्त्वित्याध्यात्मिके। अर्षति- गच्छति। तवायं भागः- भवता भजनीयः। सोमः- रसः। आयुषु- मनुष्येषु। देवेषु- देवतासु च। हूयते- समर्प्यते। भवत्प्रसादमेव ते गृह्णन्ति प्राणाय प्रथमतया समर्पितत्वात्। अस्मयुः-

Dr. Rangaji

अस्माभिर्युक्तः सन्। जुषाणः- प्रीतः। वायो- प्राणाधिदैवत। नियुतः- अश्वोपलक्षितप्राणप्रणालीः। वह- भर ॥२॥

आ नो नियुद्भिः शतिनीभिरध्वरं सहस्रिणीभिरुप याहि वीतये वायो हव्यानि वीतये। तवायं भाग ऋत्वियः सरश्मिः सूर्ये सचा। अध्वर्युभिर्भरमाणा अयंसत वायो शुक्रा अयंसत॥ १.१३५.०३

शतिनीभिः- प्रभूतैः। सहस्रिणीभिः- इतोपि प्रभूतैः। नियुद्भिः- अश्वोपलक्षितप्राणैः। नः- अस्माकम्। अध्वरम्- हिंसारहितमुपासनं कर्म वा। हव्यानि वीतये- रसानुभवाय। उप- समीपम्। याहि- आगच्छ। तवः- भवतः। अयम्- एषः। भागः- सोमः। ऋत्वियः- उचितकाले दत्तः। सरश्मिः- चिद्रश्मियुक्तः। सूर्ये- आत्मसूर्ये। सचा- सङ्गतः। वायो- प्राणदेव। शुक्राः- दीप्ताः सोमाः। अध्वर्युभिः- ध्वररहितैः। भरमाणाः- धृताः। अयंसत- नियमनिष्ठा अभवन्॥३॥

आ वां रथो नियुत्वान्वक्षदवसेऽभि प्रयांसि सुधितानि वीतये वायो हव्यानि वीतये। पिबतं मध्वो अन्धसः पूर्वपेयं हि वां हितम्। वायवा चन्द्रेण राधसा गतमिन्द्रश्च राधसा गतम्॥ १.१३५.०४

हव्यानि- भवदर्थं समर्पितानाम्। सुधितानि- शोभनधारणायुक्तानाम्। प्रयांसि- रसानाम्। वीतये- अनुभवाय। नियुत्वान्- अश्वोपलक्षितप्राणप्रणालीयुक्तम्। रथः- लक्ष्यप्रापकगतिशक्तिप्रतीकवाहनम्। वाम्- युवाम्। अवसे- रक्षायै। आ वक्षत्- आवहतु। मध्वः- मधुरस्य। अन्धसः- रसस्य। पूर्वपेयम्- प्रथमानुभवः। वाम्- युवयोः। हितम्- शोभनः। वायो- प्राणाधिदैवत। इन्द्रश्च- बलाधिदैवत। भवन्तौ। चन्द्रेण- आह्लादकरेण। राधसा- तेजसा। आ गतम्- आगच्छतम्॥४॥

Dr. Ranganji

आ वां धियो ववृत्युरध्वराँ उपेममिन्दुं मर्मृजन्त वाजिनमाशुमत्यं न वाजिनम्। तेषां पिबतमस्मयू आ नो गन्तमिहोत्या। इन्द्रवायू सुतानामद्रिभिर्युवं मदाय वाजदा युवम्॥

१.१३५.०५

वाम्- युवयोः। धियः- चित्तधारणाः। अध्वरान्- ध्वररहितकर्माणि। सर्वभूतहितकर्माणीत्यर्थः। ववृत्युः- प्रवर्तयन्ति। आशुम्- वेगवन्तम्। वाजिनम्- गतिमन्तम्। अत्यम्- अश्वोपलक्षितप्राणम्। न- यथा शोधनं कुर्वन्ति। तथा। इन्दुम्- क्लेदनशीलं रसमपि। उप मर्मृजन्त- शोधनमकुर्वन्। अस्मयू- अस्माभिः सहितौ। तेषां पिबतम्- तादृशं पवित्रितं रसमनुभवतम्। इह- अत्र। ऊत्या- रक्षया। नः- अस्मान्। आ गन्तम्- आगच्छतम्। इन्द्रवायू- प्राणेशौ। अद्रिभिः- ग्रावभिरित्याधिभौतिके। जडादित्याध्यात्मिके। सुतानाम्- निष्पादितानां रसानाम्। मदाय- अनुभवाय। प्रतिबोधविदितं मतममृतत्त्वमिति तलवकाराः। युवम्- युवाम्। वाजदा- अन्नदायकौ सन्तौ। आ- आगच्छतम्॥५॥

इमे वां सोमा अप्स्वा सुता इहाध्वर्युभिर्भरमाणा अयंसत वायो शुक्रा अयंसत। एते वामभ्यसृक्षत तिरः पवित्रमाशवः। युवायवोऽति रोमाण्यव्यया सोमासो अत्यव्यया॥

१.१३५.०६

वाम्- भवदर्थम्। इमे- एते। सोमाः- रसाः। अप्सु- जीवोदकेषु। मूलशक्तिप्रवाहेषु। आ- समन्तात्। सुताः- निष्पादिताः। इह- अत्र। अध्वर्युभिः- ध्वररहितैरुपासकैः। भरमाणाः- धृताः सन्तः। शुक्राः- शुभ्राः सन्तः। वायो- प्राणाधिदैवत। अयंसत- नियताः कृताः। एते- इमे रसाः। आशवः- शोभनवेगवन्तः। वाम्- भवदर्थम्। पवित्रम्- कलशमित्याधिभौतिके। शोधनकरं रसोपलब्धिस्थानमित्याध्यात्मिके। तिरः- अन्तर्धाय। अभ्यसृक्षत- सृष्टा भवन्ति। यद्यपि

Dr. Rangaji

रसोपलब्धिस्थानादेव रस उद्भूतो भवति तथापि रसानुभवसमये तदुपलब्धिस्थानमपि विस्मर्यते। युवायवः- युष्मत्कामाः। अव्यया- अविच्छिन्नाः। सोमासः- रसाः। रोमाणि- रोमोपलक्षितजडशरीरानुभवम् । अति- अतीत्य भवन्तीति भावः ॥६॥

अति वायो ससतो याहि शश्वतो यत्र ग्रावा वदति तत्र गच्छतं गृहमिन्द्रश्च गच्छतम्।

वि सूनृता ददृशे रीयते घृतमा पूर्णया नियुता याथो अध्वरमिन्द्रश्च याथो अध्वरम्॥

१.१३५.०७

शश्वतः- दीर्घकालस्थाः। ससतः- तमोगुणप्रधानजडशक्तीः। अति- अतिक्रम्य। वायो- प्राण। याहि- गच्छ। यत्र। ग्रावा वदति- पाषाणं सोमाभिषवाय शब्दं करोतीत्याधिभौतिके। रसनिष्पादनाय जडं सज्जं भवतीत्याध्यात्मिके। तत्र। गच्छतम्। इन्द्रश्च- हे परमेश्वर। गृहम्- तत्सदनं भवानपि गच्छतु। सूनृता- प्रियहितभावना। वि- विशेषेण। ददृशे- दृश्यते। आ- समन्तात्। घृतम्- ज्योतिः। रीयते- स्रवति। रीङ् स्रवणे। पूर्णया नियुता- तृप्तप्राणप्रणालीभिः। अध्वरम्- ध्वरविरुद्धकर्म। इन्द्रश्च- इन्द्रवायू। आ याथः- आगच्छतम् ॥७॥

अत्राह तद्वहेथे मध्व आहुतिं यमश्वत्थमुपतिष्ठन्त जायवोऽस्मे ते सन्तु जायवः।

साकं गावः सुवते पच्यते यवो न ते वाय उप दस्यन्ति धेनवो नाप दस्यन्ति धेनवः॥

१.१३५.०८

यम्। अश्वत्थम्- भूरुहविशेषम्। भूरुहा भौमभोगप्रतीकाः श्रुतौ। सात्त्विकभौमभोगोऽध्यात्मप्रापकमालम्बनमिति भावः । कः स्विद्वृक्षो निष्ठितो मध्ये अर्णस इत्यादिषु यथा। जायवः- जेतारः। उपतिष्ठन्त- उपासाञ्चक्रिरे। अत्राह- अत्रैव। तत् मध्व आहुतम्- तं मधुरं

Dr. Rangaraj

सोमं रसम्। वहेथे- धारयतम्। ते- अमी। जायवः- जेतारः। अस्मे- अस्माकम्। सन्तु- भवन्तु। साकम्- सङ्गताः सन्तः। गावः- दोग्धारश्चिद्रश्मयः। सुवते- ज्ञाननिष्पत्तिं कुर्वन्ति। यवः पच्यते- हव्यं देवतायै दानाय पच्यते इत्याधिभौतिके। ध्यानभावनं पच्यते इत्याध्यात्मिके। वायो- प्राणाधिदैवत। ते- भवतः। धेनवः- चिद्रश्मयः। न उप दस्यन्ति- नोपक्षीणा भवन्ति ॥८॥

इमे ये ते सु वायो बाह्वोजसोऽन्तर्नदी ते पतयन्त्युक्षणो महि व्राधन्त उक्षणः। धन्वञ्चिद्ये अनाशवो जीराश्चिदगिरौकसः। सूर्यस्येव रश्मयो दुर्नियन्तवो हस्तयोर्दुर्नियन्तवः॥ १.१३५.०९

इमे ये ते। सु वायो- शोभनप्राणाधिदैवत। बाह्वोजसः- इन्द्रबाहुबलसंपन्नाः। उक्षणाः- वर्षकाः। महि- प्रभूतम्। व्राधन्तः- वर्धमानाः। धन्वन् चित्- अन्तरिक्षेपि। अनाशवः- नाशरहिताः। जीराः- क्षिप्रगतयः। अगिरौकसः- वागतीताः। सूर्यस्येव रश्मयः- सूर्यकिरणसमाः। हस्तयोः दुर्नियन्तवः- बाहुभ्यां वशीकर्तुं दुर्लभाः प्राणप्रणाल्युपलक्षिताश्वाः। अन्तर्नदी- जीवनोदकस्यान्तः। पतयन्ति- त्वां गमयन्ति ॥९॥

Dr. Ranganji